

Dei concursus, licet forte determinatus quoad *speciem*, tamen est indeterminatus quoad *exercitium* actûs, cum causa determinans actionis non sit nisi creatura libera, quæ pro suo libitu concursum Dei oblatum accipit, vel rejicit, ac proinde movet et determinat ad actum, nedum ab eo moveatur.

4° Accedit auctoritas catechismi concilii Tridentini dicentis : « Non solum Deus universa quæ sunt providentiâ suâ tuetur atque administrat, verum etiam quæ moventur et agunt aliquid, intimâ virtute ad motum atque operationem ita *impellit*, ut, quamvis causarum secundarum efficientiam *non impediât*, *præveniat* tamen, cum ejus occultissima vis ad intima pertineat, et quemadmodum Sapiens testatur (VIII, 1) attingat a fine usque ad finem fortiter et omnia disponat suaviter. » (Pars 1^a, in 1° art. symboli, n. 24.)

135. *Obj.* 1° Stante præmotione physicâ, pessumdatur hominis libertas, quum is semper sequatur præviam Dei motionem, naturâ suâ efficacem.

R. *nego assertum*; nam licet *certò* et *infallibiliter*, non tamen *necessariò* voluntas hominis a Deo præmoveretur. Porrò, quoniam homo est causa *secunda*, ad ejus libertatem non spectat ut nullo modo a causâ primâ moveatur, dummodo seipsum etiam moveat, nullamque vim aut necessitatem patiat. Jam verò ita se res habet. « Deus enim, ut profundè disputat Doctor Angelicus, est prima causa movens et *naturales* causas et *voluntarias*. Et sicut naturalibus causis, movendo eas, non aufert quin actus earum sint *naturales*, ita movendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint *voluntariæ*, sed *potius hoc in eis facit; operatur enim in unoquoque secundum ejus proprietatem.* » (1^a, q. 83, a. 1, ad 3).

Et propterea, « ex causis necessariis, per motionem divi- nam sequuntur effectus ex necessitate : ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingentes. Nam voluntas divina non solum se extendit ut aliquid fiat per rem quam movet, sed ut etiam eo modo fiat quo congruit

« naturæ ipsius. Et ideo, magis repugnaret divinæ motioni, si voluntas ex necessitate moveretur, quod suæ naturæ non competit, quàm si moveretur liberè, prout competit suæ naturæ. » (1^a 2^æ, q. 10, a. 4, c. et ad 1). Cf. Bossuet, *De liber. arbitr.*, c. 8.

136. *Obj.* 2° Si Deus homines ad singulos actus præmoveret, ergo habendus est auctor peccati.

R. *Nego assertum*; siquidem in actu malo duo sunt distinguenda, nimirum id quod habet *entitatis et perfectionis*, et id quod habet *defectûs et obliquitatis*. Jam Deus concurrat ad actus hominis malos, quatenus entitatem ac perfectionem habent, non autem quatenus afficiuntur malitiâ. Sub eo respectu, actus mali sunt merè *deficientes*, ac proinde oriri haud possunt a principio indeficiente, quale est Deus; ab homine autem oriuntur, *mediatè* quidem ab ejus imaginatione et appetitu sensitivo, *immediatè* verò ab ejus ratione et voluntate. (Cf. S. Th., 1^a 2^æ, q. 75, a. 2).

Illud autem satis est ut a Deo removeri debeat omnis *cooperatio* ad peccatum. Nam, docente D. Thomâ, ille dicitur ad malum cooperari, qui inclinatur ad actionem malam, sub eo respectu quo mala est. Sed non ita concurrat Deus ad actionem hominis malam, « quamvis actionis illius causa sit, in quâ malum consistit, secundum quod influit agenti *esse, posse et agere*, et quidquid *perfectionis* in agendo est. » (In II *Sent.*, dist. 37, q. 2, a. 2, ad 2, et 1^a 2^æ, q. 79, a. 2).

Cæterum, advertere præstat eandem difficultatem fautoribus concursûs simultanei solvendam incumbere; nam et in eorum sententiâ, Deus ad actiones malas *immediatè* concurrat, nec refert sit concursus ejus simultaneus aut prævius.

ARTICULUS III

De providentiâ divinâ.

137. Providentia est *actus Dei quo universarum et singularum rerum ordinem ab æterno certâ prævisione decernit, et in tempore exequitur*. Quare Providentia universalis est quoad

extensionem, *æterna* quoad prævisionem ac determinationem, *temporalis*, ut res ipsæ, quoad executionem seu gubernationem. (Cf. S. Th., 1^a, q. 22, a. 1, ad 2).

138. Duplex est eorum genus qui Providentiæ *adversantur*; alii namque illam absolutè negant, alii verò illius extensionem minutam volunt. — Ut atheos prætereamus, materialistæ, fatalistæ, pantheistæ, fautores casûs aut progressûs infiniti, deistæ rigidi, ut Bayle, Voltaire, Diderot, diversis ex causis, providentiam ex medio tollunt.

Alii verò, nempe deistæ *mitigati*, admittunt quidem providentiam quamdam *generalem* quæ leges universales statuit quibus *natura* regitur, sed negant eam esse *immediatam* ac *specialem* pro rebus humanis aut vilioribus, ne aut hominis libertas, aut Dei majestas in discrimen veniat; ita Cousin, Saissset, Damiron, Thiers, J. Simon plusminusve expressè.

139. Assertio: *Deo attribuenda est Providentia, quatenus tum prævisionem, tum executionem ordinis aut gubernationem rerum universalem importat.*

PROB. 1^a PARS. Omne agens intellectuale non tantùm agit propter finem, sed etiam præconceptam habet rationem finis necnon mediorum. Atqui Deus est agens maximè intellectuale; omnia ergo creavit juxta certas consilii sui rationes, atque ab æterno universis et singulis rebus præfixit finem proprium, per certa media in temporum decursu obtinendum.

PROB. 2^a PARS. 1° *A priori*. — Enimvero creaturæ sibi non sufficiunt, seß gubernatione *indigent*; quam Deus, utpote omnipotens, sapiens et bonus, eis negare non potest. — Eucleatiûs D. Thomas: « *Cùm sit optimi optima producere, non « convenit summæ Dei bonitati quòd res productas ad perfectum non perducatur. Ultima autem perfectio uniuscujusque est in consecutione finis. Unde ad divinam bonitatem « pertinet, ut sicut res produxit in esse, ita etiam eas ad « finem perducatur: quod est gubernare.* » (1^a, q. 103, a. 1, c).

Confirmatur, quia « invenitur hoc *communiter* in causis « producentibus aliquid, quod curam habent eorum quæ producunt, sicut animalia naturaliter nutriunt fœtus suos. Deus

« igitur curam habet eorum quorum causa existit. » (S. Th. *Cont. Gent.*, l. 3, c. 75).

2° *A posteriori*, tum ex mundi ordine, tum ex consensione populorum, tum ex pravis consecrariis quæ sublatâ Providentiâ sequerentur.

Et sanè, ut certa domûs ordinatio demonstrat ordinatorem, ita quoque adspectabilis hujus mundi absoluta elegantia, necnon ordinata ac *perseverans* rerum omnium ac singularum *conspiratio* probat artem cuncta temperantis Dei (*Supra*, n. 28-39).

Itaque nulla gens tam fera exilit quæ non divinam Providentiam prædicaret. Omnes enim homines, si fortè paucissimos eosque aut moribus perditos, aut systematum ac præjudiciorum fallaciâ captos excipias, Deum *invocant* custodem sui, eique *gratias* agunt ob accepta in dies beneficia. Unde S. Thomas: « Omnes loquentes de Deo, hoc intendunt nominare Deum, quod habet providentiam universalem de rebus. » (1^a, q. XIII, a. 8, c).

Demum, negatâ Providentiâ, plurimi homines religionem omnem abdicarent, nec jam curarent Deum quem opinarentur remotum a rebus nostris, obliviosum nostri et incuriosum, nec custodem, nec judicem aut vindicem.

140. *Universalis est Dei providentia*; hanc enim exigunt vel publicam faciunt argumenta seu a ratione, seu ab experientiâ petita, non pro generalioribus tantùm *mundi* negotiis vel entibus præstantioribus, sed etiam pro *singulis*, vel *minimis*.

Confirmatur quia nulla ratio est quæ Deum movere possit ad abdicandam rerum minimarum curam. Quippe, quum sit infinitæ scientiæ, nulla quantulumque res Eum potest præterlabi; quum sit infinitæ potentiæ, nullo negotio fatigari potest; et quum sit infinitæ bonitatis, non indignam putat majestate suâ administrationem entium quæ ipse creavit (1) quæque faciunt ad ordinem mundi.

(1) Pia erga omnes vel minimas res Dei providentia mirum in modum Evangelio celebratur: « Nonne quinque passeret veneunt dipondio, et

Attamen, ut merito notat D. Thomas, « quia creatura rationalis habet per liberum arbitrium dominium sui actûs, « *speciali* modo subditur divinæ providentiæ, ut scilicet ei « imputetur aliquid ad culpam, vel ad meritum, et reddatur « ei aliquid ut *pæna*, vel *præmium*. » (1^a, q. xxii, a. 2, ad 5).

141. Scholium. At quanquam Deus omnia entia gubernat, non unâ tamen, sed diversâ ratione, prout cujusque naturæ ac nobilitati congruit. Quocirca immediatè quidem omnibus providet, quoad prævisionem et *determinationem ordinis tum generalis, tum particularis*, non autem quoad ipsam *gubernationem*. Sunt enim, ut ait D. Thomas, « aliqua *media* di- « vinæ providentiæ, quia inferiora gubernat per superiora, « non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundan- « tiam suæ bonitatis, ut dignitatem causalitatis etiam crea- « turis communicaret. » (1^a, q. 22, a. 3, c). Sic, v. g. in ordine *physico* regit res singulares per universales causas, in ordine *sociali* domum per patremfamilias, et civitatem per regem.

At ex aliâ parte, providentia *particularis*, quod spectat ad res humanas, sæpe mysterio plena est, nec potest explicari nisi per rationes quasdam *generales*. « Quis enim hominum « poterit scire consilium Dei » (*Sap.* IX, 13). — « Non enim « cogitationes meæ, cogitationes vestræ, neque viæ vestræ, « viæ meæ, dicit Dominus. » (*Is.* IV, 8).

142. Obj. 1° Sapiens provisor excludit malum ab iis quorum curam gerit. Atqui sunt plura mala physica in mundo.

R. dist. maj., provisor *particularis, conc., universalis, subdist.* Excludit mala non ordinata in bonum commune, *conc.*, ordinata in bonum commune, *neg.* Et sanè qui curam habet

« unus ex illis non est in oblivione coram Deo? Sed et capilli capitis « vestri omnes numerati sunt. » (*Luc.*, xii, 6, 7); et 27 : « Considerate « lilia quomodo crescunt : non laborant neque nent. Dico autem vobis : « nec Salomon in omni gloriâ suâ vestiebatur sicut unum ex istis. » — Hinc mirabundus D. Augustinus : « Deus non solùm cælum et terram, « nec solùm angelum et hominem, sed nec exigui et contemptibilis ani- « mantis viscera, nec avis pennulam, nec herbæ flosculum, nec arboris « folium sine suarum partium convenientiâ dereliquit. » (*De Civ. Dei*, l. V, c. xi).

alicujus rei *particularis*, excludit defectum ab eâ, quantum potest, quia nulla ratio est cur malum aliquod in eâ esse sinat. — At provisor universalis, qui *directè* curam habet *totius, partium autem secundariò*, quatenus ad totum ordinantur, permittit « aliqueum defectum in aliquo particulari accidere, « ne impediatur bonum totius... Cùm igitur Deus sit univer- « salis provisor totius entis, ad Ipsius providentiam pertinet « ut permittat quosdam defectus esse in aliquibus particu- « laribus rebus, ne impediatur bonum universi perfectum. « Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent « universo. Non enim esset vita leonis, si non esset occisio « animalium; nec esset patientia martyrum, si non esset « persecutio tyrannorum. » Unde dicit Augustinus (*Enchir.*, c. ii) : « Deus omnipotens nullo modo sineret malum aliquod « esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens et « bonus, ut benè faceret etiam de malo. » (1^a, q. 22, a. 2, ad 2).

Præterea, particulares defectus oriuntur ex legibus mundi *universalibus*, quæ suo effectu frustrari non debent; omnis enim lex universalis non potest non habere quædam incommoda in casu aliquo particulari.

143. Obj. 2° In mundo invenitur malum morale, seu peccatum. Porrò peccatum minimè permitti potest a provisoro sanctissimo.

R. neg. min. Enimvero, quanquam peccatum lugendum est malum, tamen certis ex causis permitti potuit, ut multiplici ex parte probare licet (1).

1° *Ex parte hominis*; etsi enim facultas peccandi non sit de *essentiâ* libertatis, nihilominus libertatem *sequitur*, qualis in creaturâ reperitur, ob innatam ipsius imperfectionem. Porrò decet Providentiam divinam ut varia mundi entia gubernet pro naturâ et indole cujusque, et ea sinat agere juxta modum cuique congruentem. Quare non posset Deus hominem a peccato arcere, nisi *usum* libertatis ejus perpetuo impediret miraculo.

(1) Cf. *L'Idée du Beau*, c. 2, § 4, p. 233-239.

2° *Ex parte virtutis*; peccatum nempe locum præbet multis iisdemque eximiis virtutibus quæ, illo sublato, non florent; non enim esset patientia martyrum, si non esset persecutio tyrannorum; nec probata esset bonorum virtus, si tentationi non subjaceret; ac satis tenuis foret ratio meriti, si homo non posset peccare.

3° *Ex parte Dei*; multa enim attributa Dei inde commendantur, nimirum liberalitas erga viros bonos, patientia erga impios donec ad meliores fruges convertantur, benignitas, si a malo aversi fuerint, justitia autem, si protervè in profundum ruant.

4° *Ex parte universi*; quia *major perfectio accedit universitati rerum*, ad quam Deus præcipuè attendere debet, ut notat S. Thomas: « Deus et natura et quodcumque agens « facit quod melius est in *toto*, sed non quod melius est in « unaquaque *parte*, nisi per ordinem ad totum; ipsum autem totum, quod est universitas creaturarum, *melius et « perfectius est*, si in eo sint quædam quæ a bono deficere « possunt; quæ interdum deficiunt, Deo hoc non impedi- « dente. » (1^a, q. 58, a. 2, ad 3.) — Ita quippe rerum *varietas* penitus efflorescit, et omnes bonitatis gradus implentur, dum reperire est entia quædam adeo perfecta, ut nunquam deficere queant, alia autem quæ possint deficere. « Qui « etiam gradus in ipso *esse* inveniuntur: quædam enim sunt « quæ suum esse amittere non possunt, ut incorruptibilia; « quædam verò sunt quæ amittere possunt, ut corruptibilia. Sicut igitur *perfectio universitatis rerum requirit*, ut non solùm sint entia incorruptibilia, sed etiam corruptibilia; ita *perfectio universi requirit ut sint quædam quæ « a bonitate deficere possint: ad quod sequitur ea interdum « deficere.* » (Ibid.) — Hoc sensu accipi debet illud S. Bernardi: « *Ordinatissimum est minis interdum ordinatè aliquid fieri.* » (Epist. 271 ad Eugen. III).

Cæterum, nec *sanctitati*, nec *bonitati* Dei crimini verti potest *facultas* peccandi hominibus concessa. — Nam illius sanctitas exigit quidem ut peccatum odio *interno* infinito habeat, non autem ut *impediat* omne peccatum, sicut nec

omnia virtutis opera implenda præcipit, quamvis virtutem necessario amore prosequatur. — Cæterum, plurima auxilia homini largitur ut a peccato absteat, eumque a malo tum mercede, tum minis, quantum potest, deterret.

Quòd attinet ad bonitatem Dei, vacat etiam ab omni culpâ. Et quidem Deus *prævidit* plures homines libertate malè usuros; nec tamen eis illam negare debuit. Nam libertas, *in se* inspecta, bona est, et est principium bonorum multorum et imprimis *meriti*, quod homo proprio labore in dies comparat. Quòd si homines haud rarò eâ malè utantur, sibi solis dent crimen, non autem libertati aut libertatis auctori.

Cæterum, bonitas Dei non exigit ut omnia quæ potest beneficia largiatur, sed tantum ut bonus sit etiam erga malos. Porrò hac de re nemo est qui dubitare queat; siquidem eos pluribus auxiliis fovet ut malum vitent ac longâ patientiâ prosequitur.

Accedit quòd non tantum Deus est hominum pater, sed multis quoque aliis attributis decoratur quæ suas partes æquo jure ac bonitas vindicant; nec tantum curam hominum gerit, sed et quidem maximè universitatis rerum, quum sit provisor universalis. Jam verò permissio mali moralis plurimum confert ad perfectionem universi.

144. *Obj.* 3° At Deus videtur indifferens erga bonos et malos: non enim æqua est bonorum malorumque distributio, et persæpè boni vitam duram agunt, dum mali affluunt deliciis.

R. neg. assertum, multaque suppetunt argumenta unde probatio ejus exsuffletur.

In antecessum falsò diceretur homines bonos vexari quatenus bonos, improbos contra florere quatenus improbos. Etsi enim boni nonnunquam ærumnis premantur, mali autem prosperas res agant, sæpe tamen contrarium contingit.

Quamobrem, quæstio huc non redit cur bonos mala, malos bona prosequantur, verum cur boni non vacent ærumnis quæ improbis debentur, et cur improbi careant prosperitate quâ boni frui possunt? Porrò quæstio sic posita, haud ægrè solvitur.

1° Etenim, si boni malique, prout homines, non autem propter bonitatem malitiamve suam prosperâ et adversâ fortunâ utuntur, id mirum non est, quum utrique teneantur humanâ conditione. Ita in bello milites indiscriminatim feriuntur, quæcumque sit cujusque vitæ ratio. — Nec posset Deus a justis capite vel agris mala semper avertere, et semper infundere in caput vel agros injusti, nisi naturalem rerum cursum inverteret, ac leges físicas subderet innumeris mutationibus et derogationibus. At contrâ, ea esse debet legum physicarum indoles ut, quàm maximâ fieri potest, universalitate ac simplicitate gaudeant.

Cæterum, nemo est tam impius qui non aliquos virtutis actus exercuerit, quique ob hanc rationem non aliquam mercedem mereatur. Ex aliâ parte, nemo est tam justus qui non aliquando deliquerit, nihilque habeat expiandum.

2° Virtus perinde ac vitium est res *moralis*, non *physica*, et proinde moralem potius quàm physicam vel temporaneam sanctionem expostulat.

Imò verò, si his in terris statim bonis merces, malis pœna rependeretur, jam pessumdaretur ipse ordo moralis. Quippe hominum plerique virtutem, non virtutis, sed mercedis amore colerent, et a malo abstinerent non horrore vitii, sed formidine pœnæ. — Quin etiam usus libertatis aut penitus auferretur, aut nimio plus impediretur; homines namque vehementer movere solet merces, vel pœna actu præsens. — Quam tamen divina Providentiâ rem opportunam ducit, palam vindicat pios, improbos autem manifestis plectit pœnis quæ ipsam omnium oculis publicam faciunt. « *Cum accipero tempus, ego justitias judicabo.* » (Ps. 74, v. 3) (1).

3° Præterea dici *generalim* potest sortem piorum impiorum sorte, his in terris, esse feliciorum, si tamen *omnia* matu-

(1) Ipsi scriptores pagani *speciales* eos Providentiæ interventus pro manifestis aliquando habuerunt:

Abstulit hunc tandem Rufini pœna tumultum,
Absolvitque Deos (Juvenal).

Attamen eventus etiam extraordinarii cautè admodum ad *specialem* Providentiâ referendi sunt, quia oriri possunt a causis naturalibus et sæpe nos fallunt viæ Providentiæ.

rius perpendantur. Nam impii bonis quibusdam gaudent, sed terrenis iisque infimis, dum bonis carent quæ decent animum rationalem. At contrâ, bonis moralibus ac divinis fruuntur pii, etiamsi pauperem agant vitam; et ignorant avida consilia, et libidinem cæcam, et alieno imminentem avaritiam. Illorum conditionem clarè declarat sapiens: « *Secura mens, quasi jube convivium.* » (Prov. xv, 15).

Morbi autem, laboris defatigatio aliique dolores quibus affici possunt, cedunt ipsis in majus bonum, siquidem exercent virtutem, avertunt a perituris deliciis, trahunt ad bona semper mansura et afferunt magnam meritorum copiam, in amplam mercedem in alterâ vitâ convertendam (1).

145. *Obj.* 4° Admissâ Providentiâ divinâ, vana est jam sollicitudo vel cura hominis. Atqui hoc desiderium fovet.

R. neg. maj. In tantum enim vana foret sollicitudo vel cura hominis, in quantum Providentiâ divina humanam excluderet. Porrò contra eam juvat, nedum extenuet. Præclarè D. Thomas: « Hoc divinæ dispositioni subjacet quid cuique ex actione suâ proveniat. Præcipit ergo Dominus nos non debere esse sollicitos de eo quod ad nos non pertinet, scilicet de *eventibus* nostrarum actionum, non autem prohibuit nos esse sollicitos de eo quod ad nos pertinet, scilicet de *nostro opere.* » (Cont. Gent., l. III, c. 135).

(1) « Divina providentiâ hoc non habet ut bonos ab adversitatibus et « vitæ præsentis laboribus magis eximat, sed quòd in fine eos magis remuneret. » (S. Thomas, in Job). Et S. Augustinus: « Intelligat homo *medicum* esse Deum, et tribulationem medicamentum esse ad salutem... Sub medicamento positus ureris, secaris, clamas; non audit medicus ad *voluntatem*, sed audit ad *sanitatem.* » (In psalm. XXI, enarr. 2^a).